

Od tod se je rešil z novo, objektivizirano, pogosteje tudi epično-lirično poezijo, kakor jo najdemo v »Treh poemih« in v Krklečevih poznejših pesmih z njihovim priključkom na stvarnost nove družbe. Življenjski optimizem in tiha elegičnost, erotična opojnost in trezno presojanje časa, kipeča barvitost pejsažev in muzikalna spevnost čustvenih razpoloženj — to je hkrati s kvaliteta formalnega značaja vtisnilo Krklečevi vezani besedi značaj umetniško pomembne izpovedi. Mimo tega je spisal nekaj knjig v prozi, tako zlasti zbirko esejev in feljtonov »Lica i krajolici« (1954).

Gustav Krklec je z novimi izraznimi sredstvi nadaljeval linijo hrvaške moderne, vnašal v poezijo rilkejevsko prizadevanje po izražanju nedopvedljivih odtenkov emocionalnega življenja, ne da bi podlegel čemur koli, kar je prehodno vplivalo nanj: ne ekspresionizmu in ne Rilkejevi poetiki skrivnostnega in nedoumljivega. Ostal je združen s svojim časom, svojim tlemi in z množičnim življenjem svojega naroda. Doma iz Hrvatskega Zagorja se je rad vračal k brezam in rumenim poljem domačega kraja, k zidanicam nad zagorskimi vinogradi, v svet, ki so ga opevali Matoš, Galović, Krleža in drugi.

Kot rojaka iz pokrajine ob Sotli je Gustava Krkleca že zgodaj zamikala slovenska dežela; kajkavsko narečje ga je približalo tudi našemu jeziku in naši slovstveni kulturi. Prebiral je slovenske pesnike in jih prevajal. Njegov prevod Zupančičevega »Cicibana« je doživel dve izdaji. »Sonetni venec« je skušal dognati do odtenkov, ki jih niso dosegli drugi prevajalci. Prešerna v srbohrvaščino, prevedel je tudi posamezne pesmi Zupančiča, Gradnika, Sr. Kosovela, Fr. Albrehta, P. Golie in drugih. Iz naše proze je prevedel dve knjigi Ivana Bratka, sedaj pa pripravlja večji izbor iz spisov Juša Kozaka. Prav posebno prizadeven je Gustav Krklec kot esejistični spremljevalec in kronistični informator o slovenskih književnih pojavih; na tem področju je njegova bibliografija kar izredno bogata.

Za šestdesetletnico Gustava Krkleca je pripravila Državna založba Slovenije večji izbor njegove lirike (okrog 1500 verzov) v prevodu Kajetana Koviča, Petra Levca, Janeza Menarta, Toneta Pavčka in Jožeta Udoviča. Tako se je Krklečeva lirika, doslej znana samo ožjemu krogu slovenskih poznavalcev hrvaške in srbske poezije, približala vsem tistim, ki jih mika vezana beseda v našem jeziku; izpolnjen je bil tudi moralni dolg nasproti temu prijatelju slovenske literature.

B. B.

» ULYSSES « — USODA ROMANA

Habent sua fata libelli. Ko je avtor našega romana James Joyce, eden izmed štirih angleških pisateljev, ki so imeli po mišljenju poznejših kritikov v času med obema vojnama največji vpliv na svoje mlajše sodobnike in na razumnike na obeh straneh Atlantika (ostali trije so bili Virginia Woolf, Edward Morgan Forster in Aldous Huxley), prišel poleti leta 1920 z obsežnim rokopisom svojega »Ulyssa« v Pariz, si skoraj ni mogel obetati, da bo za delo našel založnika.

V njem je bil še živ spomin na težave, ki jih je imel z objavo svojega prvenca v prozi »Dublinčani«, ki ga je bralo in odklonilo kar dvaindvajset založnikov, preden se je našel nekdo, ki ga je hotel tiskati, toda ko je bilo

delo slednjič natisnjeno, se je prav tako našel ljubezniv človek, ki je vso naklado pokupil in jo dal v Dublinu zažgati. Ko bi ne bilo prijatelj pri neki londonski založbi, bi bil tudi »Portret umetnika kot mladega moža« ostal le v rokopisu.

Tudi glede na »Ulyssa« je imel že nekaj izkušenj. Enajsto poglavje iz knjige je bilo izšlo v »Mali reviji«, ki sta jo urejali Margaret Andersonova in Jane Heapova; in urednici sta se morali zagovarjati pred sodiščem, ker ju je tožila zaradi objave tega odlomka neka družba za zaščito nravnosti, posledica pa je bila, da je sodišče tisto številko revije zaplenilo ter prepovedalo nadaljnje objavljanje romana v reviji.

Toda Joyceov prijatelj, ameriški pesnik Ezra Pound, in njegova »dobra sreča«, kakor je pozneje sam napisal, sta ga v Parizu seznanila z zelo sposobno in odločno žensko, Sylvio Beachovo, ki je že nekaj let vodila majhno angleško knjigarno in knjižnico z imenom Shakespeare & Co. Vrla ženska je tvegala, česar si niso upali poklicni založniki, sprejela rokopis in ga dala natisniti v neki francoski tiskarni v Dijonu, seveda z izvirnim angleškim besedilom. Tako je dobil Joyce prvi tiskani izvod »Ulyssa« v dar na svoj štirideseti rojstni dan, drugega feruarja 1922.

Toda zdaj so se težave šele začele. Večje pošiljke knjig, ki so jih poslali z ladjo v Veliko Britanijo in Združene države, da bi tam prišle na knjižni trg, so oblasti v New Yorku in Folkestonu zasegle in sežgale. Avtor ni mogel dobiti zakonite založniške pravice za svoje delo, sloves knjige pa se je tačas čedalje bolj širil, tako da je to izrabilo nekaj špekulantov, ki so dali potem knjigo skrivoma natisniti in so jo razpečavali pod roko, ne da bi bilo treba avtorju za to karkoli plačevati. Ta nečedna dejavnost je sicer izzvala protest, ki ga je podpisalo sto šestinsedemdeset pisateljev, vendar je ta protest za legel prav toliko kot vsi drugi protesti, ki jih podpišejo pisatelji, in avtor ni bil zaradi tega nič na boljšem, dokler se ni znana ameriška založba Random House spustila v boj na newyorškem okrožnem sodišču ter dosegla, da je sodišče ovrгло prepoved, zaradi katere se »Ulysses« ni smel tiskati in prodajati v Združenih državah, ker ga je bila cenzura obsodila, da sodi v pornografsko literaturo. Nato je založba z avtorjevim privoljenjem delo zakonito izdala in to je bila tudi prva izdaja »Ulyssa«, od katere je imel Joyce gmotne koristi.

Zdaj prištevamo »Ulyssa« med klasična dela moderne literature.

To je torej zgodba, ki bi lahko imela tudi naslov »Od grmade do Olimpa«. Nekoliko nas tudi spominja na zgodbo izumitelja prvih mehaničnih stavev v sedemnajstem stoletju. Statve so zažgali, izumitelja baje zažgali in vrgli v vodo, da ne bi njegova iznajdba prevrnila dobrega starega reda. Ne glede na to pa je industrijska revolucija šla svojo pot. Joyceovo knjigo so Angleži in Amerikanci zažgali, ne glede na to pa je opravila revolucijo v literaturi in lepo število poznejših Nobelovih nagrajencev se je ob nji učilo in na njenih osnovah gradilo dalje. Seveda anglosaksonski puritanci Joycea niso zadavili — ta metoda se ni več ujemala s sodobno zakonodajo — in tako je lahko še sam osebno doživel svoj prav.

Misel ali obliko, za katero je dozorel čas, ni mogoče ne zapreti v ječo ne sežgati na grmadi ne kako drugače potlačiti. Spričo tega so lahko cenzura in ugledni kritiki še tako rohneli in očitali Joyceu, zdihujoč za dobrimi stariimi časi zlatega veka angleškega romana v viktorijanski dobi, da žal ne

pozna osnovnega pravila dobre literature, po katerem mora pisatelj pisati razumljivo, in da se tudi sicer nič ne ozira na preizkušena pravila tradicije. Njegovo pisanje da je nerazumljivo in kaotično, mučno tudi zaradi tega, ker njegove osebe mislijo stvari, o katerih vendar nihče ne govori v spodobni družbi, povrh pa pisatelj uporablja besede, ki bi jih noben pošten človek nikdar ne izgovoril, čeprav — kakor pravi pogumno in modro ameriški sodnik John M. Woolsey, ki je oprostil »Ulyssa« krivde, češ da je opolzka knjiga — so to besede, ki jih pozna vsak moški in skoraj vsaka, tudi spodobna ženska.

Najširšega kroga bralcev »Ulysses« menda še danes nima, ker je kljub sijajno napisanim stranem, v katerih je čutiti preblisk resničnega genija, v resnici težavna in za marsikoga neprijetna knjiga, toda kakor mnogo velikih in težavnih knjig v zgodovini človeške misli in leposlovja, ki jih je prav tako do kraja prebralo razmeroma le malo ljudi, je vendar opravil svoje delo tako temeljito, da ga lahko štejemo za enega izmed mejnikov in kažipotov v svetovni literaturi.

»Ulysses« obravnava en dan v življenju irskega žida Leopolda Blooma, ki odide zjutraj po opravkih od žene in se vrne k nji zvečer, kar je lahko vsaj v nekem smislu pojasnilo za naslov romana. Drugače pa nima ta, osem sto strani velikega formata obsegajoča, moderna odisejada nekega resnično »dolgega dneva potovanja v noč« nobene podobnosti z antičnim vzorcem. Očitek, da gre za pornografijo, je prvi odpadel od nje in se nam zdi danes prav smešen, zakaj pri vsej svoji izredni odkritosti tudi glede najbanalnejših pripetljajev človeške vsakdanjosti deluje knjiga v celoti kot tragično in prav monumentalno obravnavanje duševnega dela in nedela ljudi. Avtor je vzel osebe, ki jih je izvrstno poznal — pripadnike malomeščanskega razreda — živče v Dublinu leta 1904, ter opisal, kaj delajo, govorijo in mislijo nekega junijskega dne pri svojih običajnih opravkih. Tisto, kar je bilo tedaj novo in revolucionarno v literaturi, je bil poskus, ki se mu je nenavadno posrečil, pokazati hkrati razne plasti v človeški duševnosti z vsemi stalno se spreminjajočimi podobami ne samo tistega, kar vsakdo neposredno doživlja in opazuje okrog sebe, temveč tudi prejšnjih vtisov, še novih in tudi takih, ki človeku asociativno priplavajo na površje mišljenja iz zapletenega blodnjaka njegove podzavesti. Vsi ti vtisi iz raznih plasti duševnosti delujejo na življenje in ravnanje oseb, ki jih popisuje avtor s tedaj novo tehniko, še najbolj podobno naglo se vrtečemu filmskemu traku, na katerega smo dvakrat ali celo večkrat, skoraj kakor po pomoti, posneli razne prizore iz življenja nekih ljudi, tako da dobimo sliko z jasnim prvim planom in z ozadjem, ki je sicer vidno, vendar nekoliko zabrisano z raznimi črtami, ki križajo druga drugo.

Zdaj razumemo razburjenje. Ne glede na novo tehniko, ki je bralce osupnila, jih je pretreslo še bolj to, da je avtor, ko je tako odlučil s človeka vse plasti, ki ga varujejo pred drugimi in tudi pred njim samim, odlučil s tem vred tudi vse iluzije, ki so jih gojili ne samo o drugih, temveč še veliko bolj o sebi. Devetnajsto stoletje je bilo stoletje meščanstva, v dvajsetem pa se je razmnožil in zavladal s svojo miselnostjo malomeščan, čigar najznačilnejši predstavnik je bil pozneje Hitler, ki je bil sicer pripravljen moriti in mučiti ljudi, vendar je hotel, naj bodi umetnost na oči prikupna in plemenita. Krik, ki ga je bilo tako rezko slišati ob izidu »Ulyssa«, je bil torej krik malomeščana, ki je čutil, da mu jemljejo najboljše orožje, pobožno laž, s katero se

je doslej branil pred svojim lastnim ničem. Zakaj, čeprav je v družbi pritikavcev vse dovoljeno, tudi najrši zločini, je dovoljeno vse samo toliko časa, dokler lahko to pokrivaš s plaščem pravičnosti. Zato je zmeraj treba vkleniti zmaja, ki bruha resnico: umetnost. Toda umetnost je ena izmed tistih redkih stvari, ki jih ni mogoče vkleniti: kadar se namreč komu posreči, da jo spravi v verige, preneha biti umetnost.

V Joyceovem primeru je bil, kakor rečeno, na njegovi strani čas, bridki čas po vojni, ki je bil, kakor vse take dobe, poln razočaranja nad obljubami, ki se niso izpolnile. On je bil njegov besednik, razbijalec iluzij in prejšnje zaničevanje in očitki so se sprevrgli v naravnost pretirano hvalo in občudovanje, morda tudi iz nekega temnega občutka, da moraš hvaliti tisto, kar hočeš pokopati. In tako je James Joyce umrl zelo slaven leta 1941, ob koncu dobe, ki ga je najprej obsodila in nato povzdignila. Njegov »Ulysses« pa živi, ne samo kot knjiga, temveč tudi kot simbol neke zmage.

Mira Miheličeva

ZAPISKI

ANTOLOGIJA PARTIZANSKIH PESMI V NEMŠČINI

Lani je pri nemški založbi Aufbau v vzhodnem Berlinu izšel droben izbor jugoslovanske lirike. Posebnost te knjižice prevodov je njen tematski okvir: omejuje se, z izjemo nekaj starejših ljudskih pesmi, izključno na poezijo, ki je nastajala v času našega revolucionarnega boja. Zbirka z naslovom Ti črna zemlja in podnaslovom Pesmi jugoslovanskih partizanov prinaša 25 tekstov, od tega je 6 ljudskih, ostale pa so napisali Desanka Maksimović (5), Vesna Parun (4), Jure Franičević-Pločar (5), Skender Kulenović (1), Peter Levec (2), Oton Zupančič (1), Oskar Davičo (1), Branko Čopić (5) in Ivan Čače (1). Knjigo je uredila in prevedla nemška pesnica hrvaškega rodu Ina Jun-Broda, ki že dalj časa z uspehom opravlja vlogo posrednika med našimi literaturami in nemškim jezikovnim področjem.

Iz navedenega spiska avtorjev in števila njihovih pesmi kakor tudi iz kompozicije knjige lahko sklepamo, da ni bil namen prevajalke predstaviti nemški publiki najznačilnejše predstavnike naše partizanske poezije, ampak podati bolj ali manj značilen prerez ustvarjalnega odraza našega boja v celoti. Zbirka izpričuje ob tem osnovnem vodilu še nekatere posebnosti, ki si jih lahko pojasnimo iz prevajalkine subjektivne usmerjenosti. Ina Jun-Broda je ob nekaj starejših socialnih ljudskih pesmih odmerila precejšen poudarek poeziji, ki opeva trpljenje ljudstva pod fašistično okupacijo, dodala je nekaj opisnih partizanskih pesmi in ob koncu še nekaj tekstov, posvečenih novemu življenju ob osvoboditvi domovine. Knjiga zapušča precej enoten vtis, vendar ne predstavlja naše partizanske lirike v celoti in je morda niti ne predstavlja z njene najznačilnejše strani, posebej še, če pregledujemo njen slovenski